

Öçmejek şöhrat

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 21 января, 2025

Öçmejek şöhrat Ö Ç М Е J Е К Ş Ö Н R A T

Faşizmiň iň bir reaksiýon we agressiw toparlary tarapyndan taýýarlanylýan we tutaşdyrylan ikinji jahan urşy öz çägi, gazaplylygy, adam pidasy we material harajatlary boýunça ozalky uruşlaryň hiç birine meňzemeýärdi. Ol öz çäğine Ýer şarynyň başdan dört bölegini alypdy, ähli uruşlaryň iň bir gan döküşiklisi, iň bir weýran edijisi bolupdy.

Ikinji jahan urşunyň ody alty ýyllap lowlapdy. Ýaragly söweşler Ýewropanyň, Aziýanyň, Afrikanyň 40 ýurdunyň territoriýasynda, giň kontinental, deňiz we okean harby hereketleriniň "teatrlaryna" alnyp barlypdy. Adamzat özüniň ähli taryhynda reaksiýanyň güýçleri bilen jemgyýetçilij progresiniň güýçleriniň arasyndaky şeýle ýiti garşylygy başdan geçirmändi.

Nesilleriň aň-paýhasy, eli bilen ýüzlerçe ýyllaryň dowamynda döredilen zatlaryň hemmesi urşuň mizanyna mündürilipdi. Örän

köp güýç sarp edip, gan döküp, gara başlary goýup faşizmden üstün çykyp, Beýik Ýeňşi gazananlaryň deňi-taýy bolmadyk edermenligi minnetdar adamzadyň hakydasynda baky orun aldy.

Ikinji jahan urşy tamamlanaly bäri ýarym asyr geçdi. Uruş odunyň tutaşan ýerlerinde onuň Zemine salan ýaralary bitdi, şäherler we obalar harabalykdan we külden çykyp dikeldiler. Planetanyň ilatynyň ýarysyndan köpüsi uruşdan soň doguldy we ösüp ulaldy. Ýöne onuň taryhy, netijeleri häzirki halkara ýagdaýyna, jemgyýetçilik prosesine täsir etmegini dowam etdirýär, onuň biziň esgerlerimiziň harby-watançylyk terbiýesinde hem ähmiýeti bardyr.

1941-1945-nji ýyllaryň Beýik Watançylyk urşy Sowet Soýuzynyň halklary üçin watançylyk, azat edijilik urşy bolupdy. Ol ilkinji günlerden ähliahk häsiýetine eýe bolupdy we döwletiň işiniň ähli taraplaryny hem-de sferalaryny gurşap alypdy. Faşistik Germaniýadan we militaristik Ýaponiýadan üstün çykylyp gazanylan ýeňşe ähli halkyň ~ işçiler klasynyň, kolhozçy daýhanlaryň, intelligensiýanyň, ähli halklaryň we milletleriň tagallasy bilen ýetildi. Front bilen tyl bir bütewidi. Sowet adamlarynyň zähmet edermenligi sowet esgerleriniň söweş edermenligi bilen utgaşyp, bir maksada ~ agressory derbi-dagyn etmäge gönükdirilipdi.

Beýik Watançylyk urşunda ozalky Sowet Soýuzynyň ähli halklarynyň, ilkinji nobatda-da rus halkynyň wekilleri bilen Türkmenistanyň ogullarynyň, gyzlarynyň 200 müňden köpüsi egin-egne berip, gahrymançylykly söweşipdi. Şeýlelikde, olar faşistik Germaniýanyň derbi-dagyn edilip, Beýik Ýeňşiň gazanylmagyna mynasyp goşant goşdular.

Türkmenistanly esgerler Beýik Watançylyk urşunyň ähli frontlaryndaky iri söweş operasiýalaryna gatnaşdylar. Olar ýurduň günbatar serhetinde-de, Moskwanyň, Leningradyň diwarlarynyň ýanynda-da, Stalingrad söweşinde-de, otly Kursk tırseginde-de, Dneprde-de söweşdiler. Ukrainanyň, Belorussiýanyň, Pribaltikanyň ýerlerini basybalyjylardan azat etdiler, faşistleri Günorta Ýewropa ýurtlaryndan kowup çykardylar. Olar duşmanyň şäherlerini, faşist basybalyjylarynyň süreni Berlini zabt edenleriň arasynda-da bardylar. Türkmenistanlylaryň ençemesi partizan otrýadlarynda söweşdi. Ýewropa halklarynyň garşylyk görkeziş hereketlerine, militaristik Ýaponiýanyň goşunlarynyň derbi-dagyn edilmegine gatnaşdylar. Öz dogduk mekanlaryndan uzakda söweşseler-de,

olar öz eziz Türkmenistanyny ýatlap, öz öýleri, halkynyň azatlygy we bagty üçin söweşýändiklerini bilýärdiler, ýatda saklaýardylar.

Uruş ähli Sowet Soýuzy we onuň Ýaragly Güýçleri üçin iň kyn, sonuň bilen birlikde-de iň gahrymançylykly synag boldy. Agyr synaglaryň ýyllarynda biziň halklarymyzyň taýsyz edermenligi, ýanbermez durnuklylygy ýokary watançylyk we internasioal duýgusy, Watana bolan beýik wepadarlygy görülmedik güýç bolup ýüze çykdy. Urşuň ilkinji ýyllarynda türkmen topragyna ýurduň günbatar raýonlaryndan harby akademiýalar, uçilişiler, mekdepler we kurslar gelip başlady. Olaryň arasynda Orlovyň harby-pyýada goşun uçilişesi (Çärjew), harby-ýuridik akademiýa (Aşgabat) we beýlekiler bardy. Okuw jaýlary harby kadrlary taýýarlamak işini tiz ýola goýar ýaly, ähli mümkinçilikler döredildi.

1942-nji ýylyň başyndan front üçin ýolbaşçy kadrlary taýýarlamak işine uly goşant goşan harby uçilişeler döredilip başlandy. Aşgabatda harby-pyýada goşun uçilişesi özüniň işlän döwründe 3 müň adamdan ybarat 11 goýberiş amala aşyrdy. Mundan başga-da uçilişe tarapyndan kiçi komandirleriň 5,5 müňüsi fronta iberildi. Onuň uçurymlarynyň dördüsi frontda komandowaniýäniň söweş tabşyrygyny göreldele berjaý edenligi üçin Sowet Soýuzynyň Gahrymany diýen ada mynasyp boldy. 1944-nji ýylda uçilişe Gyzyň Baýdak ordeni bilen sylaglandy. Aşgabadyň harby uçilişesinu frontdaky söweş edermenligi köp orden-medallar bilen bellenen Seýitnyýaz Ataýewiç Ataýew hem tamamlapdy. Hormatly il ýaşulysy, "Gaýrat" medalynyň eýesi, ýazyjy Seýitnyýaz Ataýew häzirki döwürde Türkmenistanyň Milli Galkynyş hereketiniň işine uly goşant goşýar, Türkmenistanyň uruş we zähmet weteranlary guramasynyň geňeşine ýolbaşçylyk edýär.

Maryda we Guşguda döredilen 1-nji, 2-nji Türkmenistan uçilişelerinden hem fronta köp ofiserler ýollandy. 1943-nji ýylda türkmen topragyndaky pulomýotçylar uçilişesini gazak halkynyň şöhratly ogly, Sowet Soýuzynyň Gahrymany, goşun generaly, Gazagystanyň Goranmak ministri Sagadat Kejaahmedowiç NURMAGAMBETOW hem tamamlapdy.

Soýuz we awtonom respublikalaryň birnäçesiniň, şol sanda Orta Aziýa respublikalarynyň we Gazagystanyň zähmetkeşleriniň milli goşun bölümlerini döretmek baradaky watançylyk başlangyjy uruş ýyllarynda ägirt uly ähmiýetli waka bolupdy. Goranmak baradaky

döwlet komiteti halkyň bu inisiatiwasyny goldady we 1941-nji ýylyň 13-nji noýabrynda milli harby bölümleri döretmek barada karar çykardy.

Türkmenistanda 87-nji we 89-njy aýratyn türkmen atyjylyk brigadalary hem-de 97-nji we 98-nji türkmen atly goşun diwiziýalary döredildi. Täze birikmeleri we bölümleri döretmek kyn iş, ýöne 1941-nji ýylyň aýagyndan 1942-nji ýylyň başyndaky agyr aýlarda içki resurslaryň we plandan daşary artyk önümiň hasabyna olary döretmek has-da kyn bolupdy. Şeýle-de bolsa birikmeler, ilkinji nobatda, bellenen wagtda döredilip, zerur harby taýýarlygy geçdi we fronta ugradyldy.

Staraya Russodan, gadymy Nowgorod topragyndan Elbanyň kenarlaryna çenli söweş ýoluny Gyzył Baýdakly, Suworow ordenli 76-njy atyjylyk Ýelnýa-Warşawa diwiziýasy 87-nji aýratyn türkmen atyjylyk brigadasynyň söweş baýdagy astynda onuň şöhratly söweş däplerini dowam etdiriji bolup geçdi. Watanymyz birikmäniň Staraya Russonyň, Ýelnýanyň, Orşyň, Mogilewiň, Kowalyň, Warşawanyň, Berliniň eteklerinde, Elbanyň boýunda gaýduwsyz söweşen esgerlerini jomartlyk bilen sylagladý. Birikmäniň esgerleriniň we komandirleleriniň 5 müňden gowragy orden-medallar bilen sylaglandy, 9 esger Sowet Soýuzynyň Gahrymany diýen ada mynasyp boldy. Häzirki wagtda birikmäniň weteranlarynyň hatary seýrekledi, olar bary-ýogy 300 adam töweregi bolup galdylar. (1995 ý. -t.b.) Ýöne şeýle-de bolsa olar egindeşleri general-maýor Bagşy Ataýewiň ýolbaşçylygynda Garaşsyz Türkmenistanyň ösmegi we berkemegi üçin goşant goşmaklaryny dowam etdirýärler.

Beýleki bir iri birikme bolsa, ilkinji türkmen generaly derejesini 1941-nji ýylda Moskwanyň eteginde bolan gazaply söweşlerde alan Ýakup Kulyýewiň döreden 97-njo türkmen atly goşun diwiziýasy.

Söweşjeň taýýarlygy geçeb diwiziýa Stalingrad frontuna iberilýär we 4-nji atly goşun korpusynyň düzümine girýär. 97-nji atly goşun diwiziýasynyň terbiýelänleri, Türkmenistanyň edermen atlylary şöhratly söweş ýoluny geçdiler we ganym duşman bilen bolan tutluşyklarda mertligiň, gahrymançylygyň nusgasyny görkezdiler. Esger ýigitleriň 5 müňden gowragy sylaglara mynasyp boldy, 15-si Sowet Soýuzynyň Gahrymany diýen ýokary ady aldy, şolaryň 11-si türkmeni, olardan ikisi hem "Şöhrat" ordeniniň doly derejesiniň kawaleri boldy.

Ýokarda ýatlap geçişimiz ýaly, türkmenistanly esgerleriň 200

müňden gowragy fronta gitdi, zenanlaryň 1500-si erkek kişiler bilen bilelikde söweşjeň hatarda durdular. Esgerleriň köpüsi Watanyň sylaglary bilen sylaglandy.

Beýik Watançylyk urşunyň бүтін dowamynda Türkmenistandan 70 müňden gowrak adam orden-medallar bilen sylaglandy.

Sowet Soýuzynyň Gahrymany diýen ýokary ada türkmenistanly esgerleriň 104-si mynasyp boldy, 13 adam bolsa "Şöhrat" ordeniniň doly derejesini aldy.

Uruş uruş bolýar, arman, türkmenistanly esgerleriň hemmesine urşuň ganly meýdanlaryndan öz mähriban ojaklaryna dolanyp gelmek miýeaser etmedi. Söweşlerde olaryň 70 müňe golaýy wepat boldy, atsyz-sorsuz ýitdi, harby keselhanalarda aradan çykdylar. Olaryň ählisiniň atlary "HATYRA" kitabynda giriziler. Urşuň öň ýanyndaky ýyllarda sosial-ykdysady potensialynyň gowşak ösendigine garamazdan, urşuň başlanmagy bilen Türkmenistanyň ykdysadyýeti intensiw ösüp başlady. Oza parahatçylyk döwrüniň önümlerini çykaryan senagat kärhanalary ýaragyň aýry-aýry görnüşlerini, ok-därileri, harby egin-eşikleri we fronta gerekli hem-de goranyş maksatly zatlary çykarmaga geçirildi. Türkmenistan ýurduň wagtlaýyn basylyp alnan we frontýaka raýonlaryndaky öndüriji güýçleri, front üçin niýetlenilen ýükleri Gündogarda ýerleşdirmek baradaky jogapkärli wezipäni çözdü.

Ýurduň Ýewropa bölegi bilen gündogar raýonlarynyň arasyny baglaşdyryjy baş zweno hökmünde hem-de ägirt uly geçiriji baza öwrülip tyl bilen fronty baglanyşdyrýan Krasnowodsk deňiz portuna we Aşgabadýň demir ýoluna uly rol degişlidi. Bu ýerden Gyzyň Goşunyň Stalingrady, Kawkazyň günorta serhetlerini, Bakuwyň, Groznynyň nebitini goraýan bölümleri ýarag, ok-däri, ýangyn, azyk bilen üpjün edilýärdi. Soýuzdaşlaryň lend-liza boýunça iberyän daşary ýurt ýüklerini Eýranyň portlaryndan daşamakda Krasnowodskiniň portçularynyň hyzmaty örän uly boldy. 1942-nji ýylyň tomsunyň dartgynly günlerinde Krasnowodsk porty demir ýol bilen bilelikde ýurduň günortasyndaky esasy we ýeke-täk transport arteriýasyna öwrüldi. Urşuň ähli ýyllarynyň dowamynda Krasnowodskiniň transport kärhanalary tarapyndan halk hojalyk we harby ýükleriň 32 million tonnasy daşaldy.

Türkmenistanyň nebiti gaýtadan işleýän we nebit çykaryjy senagatynyň zähmetkeşleri tarapyndan hem goşant goşuldy. Diňe Krasnowodskiniň nebiti gaýtadan işleýän zawody frontuň we

ýurduň halk hojalygynyň hajatlary üçin 1500 eşelon nebit önümlerini berdi.

1941-nji ýylyň aýagynda we 1942-nji ýylyň başynda Türkmenistana Günbatardan ewakuirlenen kärhanalar gelip başladylar. Olar önümçilik jaýlary, goşmaça işçi güýji bilen üpjün edilip, önüm çykarmagy gaýra goýmazdan dikeldýärdiler. Käbir ýagdaýlarda bolsa göçürulip getirilen zawod-fabrikler respublikanyň özleri bilen ugurdaş kärhanalary bilen birikdirilýärdi. Kiýewden, Kremençukdan, Worosilowgradan, Rostowdan, Odessadan, Tuapseden, Podmoskowýeden we ýurduň beýleki şäherlerinden göçürilip getirilen kärhanalar gysga wagtda guralyp işe başladylar.

Uruş ýyllarynyň dowamynda respublikada 50-den gowrak senagat kärhanalary gurlup ulanylmaga berildi. 100-den gowrak görnüşli senagat önümlerini çykarmak özleşdirildi, şolaryň 70-den gowragy goranyş ähmiýetlidi. Türkmenistanly zähmetkeşler ozalky soýuzyň beýleki regionlarynda goranyş üçin işleýän kärhanalara kömek berdiler, öz zähmetleri bilen duşmandan üstün çykylmagyna goşant goşdular. Türkmen işçileriniň 25 müňden gowragy merkezi Russiýanyň, Uralyň, Günbatar we Gündogar Sibiriň kärhanalaryna, täze gurluşyklaryna iberildiler. Russiýa Federasiýasynyň kärhanalarynda işlemek bilen, türkmen halkynyň wekilleri rus we beýleki halklar bilen agzybirlikli gatnaşykda bolup, agzybirligi, dostlugy, doganlyk hyzmatdaşlygyny berkidip, birek-birege iş ýüzünde kömek berdiler.

Uruş ýyllarynda respublikanyň oba hojalygy agyr synagy başdan geçirdi. Kynçylyklara garamazdan, oba hojalygyndaky işler harby döwrüň talaplaryny nazara alyp täzeden guraldy. 1942-nji ýylda däne ekmek üçin meýdanlar 100 müň gektardan hem köp giňeldildi. 1943-nji ýylda respublikanyň gallaçylary urşuň oň ýanyndaky ýyllardan hem iki esse köp dänäni tabşyrdylar. 1941-nji ýylyň awgustynyň ikinji ýarymyndan başlap, frontýaka etraplarynyň ilatynyň ewakuirlenmegi bilen baglanyşyklykda respublikada uly işler alnyp barylady. Müňlerçe çagalary, aýallary, garrylary myhmansöýer türkmen topragy garşylady. Beýik Watançylyk urşy ýyllarynda tylyň raýonlaryndan ewakuirlenen parahat ýaşaýjylaryň 25 millionynyň ömri halas edildi. Türkmenistanda bolsa ewakuirlenen graždanlaryň 3 müňüsi kabul edildi we ýerleşdirildi. Soň adamlaryň onlarça müňüsi üçin biziň respublikamyz ikinji Watan boldy. Olaryň

köpüsi öz ömürlerini mähirli türkmen topragy bilen hemişelik baglanyşdyrды. Türkmenistanyň uruşda ýaralanan we maýyp bolan esgerlere beren kömegi hem bahasyzdyr. Respublikanyň territoriýasyna front ýakalaryndan harby keselhanalaryň 29-sy getirildi. Diňe 1941-nji ýylyň noýabrynyň ikinji ýarymy bilen 1942-nji ýylyň fewraly aralygynda respublika harby-sanitar otlularynyň 20-si geldi we ýaralyalaryň 7,5 müňüsi kabul edildi. Tutuş uruş ýyllarynda bolsa Türkmenistanyň territoriýasynda ýerleşýän harby keselhanalar tarapyndan ýaraly esgerleriň w.w komandirleriň 43,5 müňüsi kabul edildi. Olardan 20 müň töweregi adam söweşjeň hatara dolanyp bardy, müňlerçesi bolsa gutulyp, zähmet işini dowam etdirdi.

Ýurduň birnäçe şäherleriniň inisiatiwasyna seslenip, Türkmenistanyň zähmetkeşleri goranmak fonduny döretmek baradaky watançylyk hereketine gerim berdiler. Respublikanyň işçileri, kolhozçylary, intelligensiýasy goranmak fonduna pullaryny, gymmatbahaly zatlaryny, döwlet zaýomynyň obligasiýalaryny, ýyly geýimlerini tabşyrdylar, frontçular we ewakuirlenen ilat üçin sowgatlary taýýarladylar. Uruş ýyllarynyň dowamynda goranmak fonduna 460 put (7392 kg.) gyzył-kümüş tabşyryldy. Tanklary, söweş samolýotlaryny ýasamak we beýleki ýaraglar üçin Türkmenistanyň ilaty goranmak fonduna 170 million manat berdi. Bu summa şol wagtky tas 1700 samolýotyň ýa-da 895 tankyň bahasydy. Mundan başga-da döwlet zaýomlarynyň obligasiýalarynyň 110 million manatlygy iberildi. Türkmenistanyň zähmetkeşleriniň serişdeleriniň hasabyna dürli görnüşli söweş samolýotlarynyň 7 eskadrilýasy, 5 tank kolonnasy döredildi, köp mukdardaky ýaraglar alyndy. Köp zähmetkeşler, aýratyn-da kolhozçylar şahsy süýşürintgileriniň uly bölegini tabşyrdylar. Meselem, Duşak oba sowetiniň başlygy Lallyk Hanowyň pul serişdesiniň hasabyna alnan T-34 rank T.S.Rybalkowyň tank armiýasynyň bölümleriniň birine berildi we ol Berline çenli baryp ýetdi. Aşgabat raýonynyň Swerdlow adyndaky kolhozynyň zwenowody Sadap Nyýazowanyň alan 760094 nomerli topy türkmen milli diwiziýasynda söweşýän topçy doganyna gowşuryldy we ol Berlin ugrundaky söweşlere gatnaşdy. Şeýle mysallar az däl.

Respublikanyň zähmetkeşleri uruş ýyllarynda 6 eşelon (300 wagona golaý) dürli eginbaşlary we iýmiti, ýyly geýim-gejimi umumy agramy 160 tonna bolan 10 müň sany şahsy posylkalary fronta ugratdylar. Duşman tarapyndan okkupirlenen

territoriýalar azat edilenden soň, Türkmenistandan ol ýerlere senagat we transport enjamly, gurluşyk materially, geýimli we azykly birnäçe eşelon ugradyldy.

Türkmenistanyň tyldaky zähmetkeşleriniň ýeňşe goşan uly goşantlaryna ýokary baha berildi. Işçileriň, kolhozçylaryň, gullukçylaryň, ylym, medeniýet, sungat işgärleriniň tas 160 müňüsi "1941-1945-nji ýyllaryň Beýik Watançylyk urşundaky edermenlikli zähmeti üçin" diýen medal bilen sylaglandy. Köpler orden-medallara, has tapawutlananlar bolsa Sosialistik Zähmetiň Gahrymany diýen ada mynasyp boldular.

Ikinji jahan urşy, onuň netijeleri halklar üçin uly synag boldy. Ilkinji nobatda-da uruşlaryň adamzat ähline howp salýandygyny düşündirdi.

Türkmenistanyň Prezidenti, ýurdumyzyň Ýaragly Güýçleriniň Belent Serkerdebaşysy, goşun generaly Saparmyrat Ataýewiç Nyýazow ýurduň Goranmak ministrliginiň ýolbaşçylarynyň we bölümleriň hem-de birikmeleriniň komandirleriniň önünde eden çykyşynda:

"Uruş halkara jedellerini çözmegiň ýoly bolup bilmez we bolmaly däldir. Uruşlar millionlarça adamlaryň ömür tanapyny üzýärler, şäherleri we obalary küle öwürýärler, ýerleri tozdurýarlar, halklaryň we ýurtlaryň arasyndaky ykdysady, medeni we beýleki gatnaşyklaryň arasyny üzýärler, demografik we ykdysady prosesi bozýarlar" diýip nygtapdy.

Bu güm adamlar Beýik Watançylyk urşunyň wakalaryna şeýle ýagdaýyň gaýdyp hiç wagt gaýtalanmazlygy üçin, faşistik Germaniýanyň we militaristik Ýaponiýanyň derbi-dagyn edilmeginiň täze, has elhenç harby tragediýanyň awantýuristik planlaryny çekýänlere sapak bolmagy üçin ýüzlenýärler.

Türkmenistan garaşsyz döwlet hökmünde Prezident Saparmyrat Türkmenbaşy tarapyndan işlenip taýýarlanylýan pozitiw bitaraplyk syýasatyny ýöredýär we "10 ýyl abadançylyk" programmasyny durmuşa geçirýär. Garaşsyz döwletiň atributy hökmünde öz Ýaragly Güýçlerini döredip, Türkmenistan hiç bir döwlete duşmany hökmünde garamaýar, öz Ýaragly Güýçlerini we beýleki goşunlaryny öz goragyndan başga hiç bir döwletiň garşysyna ulanmaýar.

1992-nji ýylyň 22-nji ýanwarynda Türkmenistanyň Prezidentiniň

Permany bilen Goranmak işleri baradaky ministrlík döredildi. Bu ministrlík özüniň işläň döwründe ozalky SSSR-iň Türkmenistanyň territoriýasyndaky goşun bölümleriniň işini koordinirleýärdi, Türkmenistanyň harby komissarlyklarynyň, graždan goranyş bölümleriniň hem-de goranmaga ýardam ediji jemgyýetçilik guramalarynyň işleri bilen baglanyşykly birnäçe guramaçylyk-ştablaýyn çäreleri geçirýärdi.

Türkmenistan öz Ýaragly Güýçleriniň döredilmegi bilen Türkmenistanyň Prezidentiniň Permanyna laýyklykda Goranmak işleri baradaky ministrlík Goranmak ministrligine öwrüldi we Türkmenistanyň Ýaragly Güýçleriniň Baş ştaby döredildi.

Türkmenistanyň Prezidentiniň Permany bilen 1993-nji ýylyň 1-nji sentýabrynda Aşgabatda harby institut açyldy. Şu günki gün bu institutda harby talyplaryň 600-si okaýar. Türkmenistanyň Ýaragly Güýçleri üçin bu kadrlar GDA-nyň döwletlerinde, Türkiýede, Päkistanda, Germaniýada hem taýýarlanylýar.

1994-nji ýylyň 25-nji martynda Türkmenistanda Goranmak we milli howpsuzlyk soweti tarapyndan oňlanylan Harby Doktrinanyň esasy düzgünnamasy kabul edildi. Harby Doktrinada BMG-nyň Ustawynyň, halkara hukuk normalarynyň we prinsipleriniň berjaý edilmegi kepil geçilýär. Harby Doktrinanyň esasy düzgünnamasy Türkmenistanyň Prezidenti Saparmyrat Türkmenbaşynyň aýdysy ýaly, özüniň kabul edilen gününden başlap güýje girýär we 50 ýyl üçin niýetlenilýär. Ol syýasy-hukuk dokumenti bolup durýar.

Türkmenistanda Ýaragly Güýçleriň gurluşy üçin esas: Konstitusiýa, goranmak hakyndaky kanun, harby gullukçylar we olaryň maşgala agzalary baradaky status hem-d sosial goraglylyk hakyndaky kanun kabul edildi. Pozitiw bitaraplyk, halkara jedellerini, parahatçylykly ýol bilen çözmek prinsiplerine goldanyp, döwletleriň özbaşdaklygyny, territorial bitewiligini hormatlap, Türkmenistan döwletleriň hereket edýän prinsiplerini, olaryň berkararlygyny we halkara hukugynyň umumy ykrar edilen prinsiplerini ykrar edýär. Türkmenistanyň Ýaragly Güýçleri Konstitusiýa, Türkmenistanyň kanunlaryna we normatiw aktlaryna laýyklykda ulanylýar.

Türkmenistanyň Ýaragly Güýçleri Guryýer goşunlaryndan, Howa

hüjüminden goranmak goşunlaryndan, Harby howa güýçlerinden, şeýle hem Harby-deňiz güýçlerinden ybaratdyr. Häzirki wagtda Türkmenistanyň Ýaragly Güýçleri 1992-nji ýyldaka garanyňda 19.158 adama çenli azaldyldy. Halkara praktikasyna laýyklykda Türkmenistanyň Ýaragly Güýçleriniň adam sany ýurdumyzyň umumy ilatynyň 1 prosentine barabardyr. Türkmenistanyň Ýaragly Güýçlerine we beýleki goşunlaryna umumy ýolbaşçylygy Türkmenistanyň Prezidenti, ýurdumyzyň Ýaragly Güýçleriniň belent Serkerdebaşysy Türkmenistanyň Konstitusiyasyna we hereket edýän kanunçylyk aktlaryna laýyklykda amala aşyrýar. Türkmenistanyň Ýaragly Güýçleriniň we beýleki goşunlarynyň ýagdaýyna ýurduň hökümeti jogap berýär. Türkmenistanyň Ýaragly Güýçlerine gönüden-göni ýolbaşçylygy Türkmenistanyň Goranmak ministri amala aşyrýar. Ýaragly Güýçleriň operativ ýolbaşçylygynyň esasy organy Türkmenistanyň Ýaragly Güýçleriniň Baş ştabydyr. Beýleki goşunlara ýolbaşçylygy bolsa ministrlikleriň we wedomostwalaryň ýolbaşçylary amala aşyrýarlar.

Türkmenistan ýadro ýaragsyz döwletdir we ol öz Ýaragly Güýçleriniň köpçülikleýin gyrys ýaragy bilen üpjün edilmegine ýol bermez.

Beýik Ýeňşiň 50 ýyllygy mynasybetli şu çykyşymdan peýdalanyp, Türkmenistanyň Ýaragly Güýçleriniň we beýleki goşunlarynyň ähli düzümini, Garaşsyz döwletimiziň ilatyny şu şanly sene bilen gutlaýaryn. Türkmenistanyň Ýaragly Güýçleriniň atalarymyzyň şöhratly ýoluna wepaly bolup, ony mynasyp dowam etdirjekdiklerine ähli türkmenistanlyny ynandyrmak isleýärim.

Daňatar KÖPEKOW,

Garaşsyz Türkmenistanyň ilkinji Goranmak ministri, goşun generaly.

"Esger" gazeti, 09.05.1995 ý.

- **Daňatar Köpekow barada gysgaça maglumat**

Garaşsyz Türkmenistanyň ilkinji Goranmak ministri, goşun generaly Daňatar Abdyýewiç Köpekow 1933-nji ýylyň 12-nji maýynda Aşgabat şäherinde doguldy. Zähmet işine Türkmenabadyň häzirki Seýdi adyndaky pedagogik institutyny tamamlandan soň başlady. Baş ýyla golaý wagtlap Balkan welaýatynyň (şol wagtky Krasnowodsk oblastynyň) we Aşgabat şäheriniň mekdeplerinde pedagogik zähmet bilen meşgullandy. Ýörite okuw jaýlaryny tamamlanyndan soň döwlet howpsuzlygy organlarynda otuz ýyldan gowrak gulluk etdi, kiçi operupolnomoçennilikden Türkmenistanyň Döwlet howpsuzlygy komitetiniň başlygynyň orunbasarlygyna, soňra-da birinji orunbasarlygyna çenli ýoly geçdi.

1991-nji ýylda D.A.Köpekow Türkmenistanyň Döwlet Howpsuzlygy komitetiniň başlyklygyna bellendi.

1992-nji ýylda Türkmenistanyň Prezidentiniň Permany bilen D.A.Köpekow Türkmenistanyň Goranmak işleri baradaky ministri wezipesine bellendi. Şol ýyl hem ol ministrlik Türkmenistanyň

Goranmak ministrliğine öwrüldi.

Goşun generaly D.A.Köpekow Türkmenistanyň Ýaragly Güýçleriniň döredilmegi we esaslandyrylmagy üçin özüniň bütin güýjüni we başarnygyny orta goýdy. Ol milli ofiser kadrlaryny taýýarlamaga saldamly goşant goşdy. 1993-nji ýylda harby institutyň rektory wezipesine hem bellendi. Ol bu wezipede we Goranmak ministri wezipesinde 1998-nji ýylda pensiýa gidýänçä işledi.

Goşun generaly D.A.Köpekow milli kadrlary döretmäge we taýýarlamaga goşan şahsy goşandy üçin Türkmenistanda ilkinjileriň hatarynda Türkmenistanyň Prezidentiniň Permany bilen "EDERMENLIK" medaly bilen sylaglandy.

Şöhratly türkmen taryhyna adyny altyn harplar bilen ýazdyran gahryman serkerdämiz, goşun generaly D.A.Köpekow 2011-nji ýylyň 21-nji sentýabrynda Aşgabatda aradan çykdy. Publisistika